

Ruotsinsuomalaisten yhteisö ja arkisto elävät murroskautta

Erkki Vuonokari

Ruotsinsuomalainen arkisto on 33 vuoden ajan kerännyt ja tallentanut ruostissa asuvien suomalaisten elämään ja toimintaan liittyviä asiakirjoja, elämäkertoja, kuvia, filmejä, lehtiä, romaaneja, tutkimuksia ja historioituneita. Vanhin asiakirja on Tukholman suomalaisen seuran perustamispöytäkirja vuodelta 1894. Pääasiassa materiaali on vuoden 1945 jälkeiseltä ajalta. Asiakirjoja on tallennettu myös Ruotsin valtionarkistoon ja Eskilstunan kaupunginarkistoon.

Viime vuosina Ruotsinsuomalaisten arkisto on parantanut kilpailukykyään ja nostanut profiliaan kehittämällä menetelmiä, jotka mahdollistavat digitaalisen materiaalin vastaanottamisen. Ideana on saada ruotsinsuomalaisia koskevat aineistot – tekstit, kuvat, äänitteet ja videot – kaikkien ulottuville luomalla tietokantoja ja kehittämällä internetissä toimivaa haku-ympäristöä. Virtuaalinen ympäristö mahdollistaa aineiston tutkimisen aikaan ja paikkaan katsomatta. Ruotsinsuomalaisten arkisto on saanut myös alanimen: multimedia- ja informaatiokeskus.

Sähköisten menetelmien kehittämisessä on onnistuttu. Ruotsinsuomalaisten arkistolla on digitaalinen kuva-arkisto ja tietokanta. Olemme digitoineet kuvia ja julkaisseet niitä kotisivuillamme. Kuvia on myös käytetty arkiston kiertonäyttelyssä ”Kohtaaminen”. Näyttely on lähes kolmen vuoden ajan kiertänyt Ruotsia useilla paikkakunnilla; Suomessa se on ollut nähtävissä Suomen siirtolaisuusmuseossa. Ruotsinsuomalaisten historiasta kertovan näyttelyn voi katsoa kotisivuiltamme (www.arkisto.org/historiallinen_nayttely).

Kiertonäyttely ”Kohtaaminen” kertoo suomalaisen muutosta Ruotsiin 1950- ja 60-luvuilla ja ruotsin-

suomalaisten identiteetin kehittymisestä seuraavina vuosikymmeninä. Mukana on kuvia mielenosoituksesta ja koululakoista, joita oli 1980-luvulla eri puolilla Ruotsia. Tuolloin piilevä etninen ristiriita suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välillä tuli avoimeksi, ja ruotsinsuomalaiset myös julistautuivat vähemmistöksi 1980-luvun lopulla. Tässä suhteessa on tapahtunut kehitystä: vuoden 2010 alussa astui voimaan laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä. Laki (SFS 2009:724) sisältää määräyksiä kansallisista vähemmistöistä, kansallisista vähemmistökielistä, hallintoalueista ja oikeudesta käyttää vähemmistökieltä hallintoviranomaisissa ja tuomioistuimissa sekä määräyksiä eräistä esikoulutoimintaa ja vanhustenhuoltoa koskevista velvollisuuksista. Myös erityinen kielilaki on vahvistanut suomen kielen asemaa.

Uutta arkiston toiminnassa ovat ns. kuvakertomukset, joissa yhdistetään kuva ja kuvaajan kertoma tarina. Kuvista tulee kiinnostavia, kun lähteenä kirjattujen faktatietojen lisäksi voidaan kuulla kertojan omat äänenpainot, näkökulmat ja kielenkäytön. Internetin kautta voi kuunnella toimittaja *Risto Pekkalan* kuvakertomuksia, jotka liittyvät ruotsinsuomalaisten kulttuuritapahtumiin ja vaikuttajahahmoihin. Huomattavia ensimmäisen polven ruotsinsuomalaisten järjestämiä vuotuisia festivaaleja ovat olleet mm. Axevallan kesä-tapahtuma, Skansenin suomi-päivä, Hälleforsin kansantanssi- ja musiikkitapahtuma ja Olofströmin kuorofestivaalit. Kulttuuritapahtumista ja suomalaisseurojen historiasta saa tietoa Risto Pekkalan kirjoittamasta ja toimittamasta teoksesta ”Täysillä – RSKL puoli vuosisataa”. Osa arkistoon lähetetyistä tarinoista, mm. Tukholman sairaalatyöntekijöiden kertomuksia, on julkaistu myös ns. kertomuksina.

Kotisivujemme kautta voi tutustua myös taiteilijoiden kuviin ja ääniin. Ruotsinsuomalaisten arkistolla on kolme taidegalleriaa ja yksi filmigalleria. Taidegallerian nimi on ”Galleri Moi!”. Päämääränä on tavoittaa

Kirjoittaja fil.maisteri Erkki Vuonokari on saanut opettaja- ja rehtorikoulutuksen ja toiminut opettajana mm. Tukholman yliopistossa sekä Mälardalenin korkeakoulussa. Nykyisin hän on Ruotsinsuomalaisen arkiston johtaja.

myös ruotsinsuomalaisten toinen ja kolmas polvi. Filmigallerian kautta voi tutustua Anton Wegeliuksen videofilmiin. Taideyhdistys Suomiart valitsi hänet vuoden 2010 nuoreksi ruotsinsuomalaiseksi taiteilijaksi.

Virtuaalinen kirjasto

Ruotsinsuomalaisten arkistolla on myös virtuaalinen kirjasto, joka mahdollistaa tarinoiden, kirjojen, lehtien ja artikkeleiden lukemisen internetin kautta. Ruotsinsuomalaisten arkiston jäsenet, joita tällä hetkellä on yhteensä 20, voivat lähettää arkistoon sähköistä materiaalia julkaistavaksi. Vararehtori Johanna von Kræmer-Elmqvistin on kirjoittanut Tukholman ruotsinsuomalaisen koulun 20-vuotishistoriikin. Vastikään julkaisimme myös internetin kautta taiteilija Markku Huovilan sarjakuvan ”kotikielenopettajan mustelmat”, joka julkaistiin vuonna 1993 teoksessa ”Luokan kynnyksen yli, ruotsinsuomalaiset kirjoittavat kouluhistoriaa”.

Ruotsinsuomalaisten arkisto on vuosia etsinyt pysyviä säilytystiloja. Pitkän etsinnän jälkeen arkisto sai Eskilstunasta yhteistyökumppanikseen Eskilstunan kaupunginarkiston. Kaikki ruotsinsuomalaiset järjestöt ja yksityiset ihmiset voivat maksutta tallentaa dokumentteja, kuvia ja filmejä Eskilstunassa avattuun moderniin Arkistotaloon, jossa yhteistyökumppaneina Eskilstunan kaupunginarkiston lisäksi ovat Sörmlandin yritysarkisto, yhdistysarkisto ja lasten kuva-arkisto.

Eskilstunassa kirjasto- arkisto- ja museotoiminta on yhdistetty Arkistotalon ympärille. Ruotsinsuomalaisten arkistolla on nykyisin toimistotilat Tukholmassa ja Eskilstunassa. Tukholmassa toimistotilat ovat Södermalmilla ruotsinsuomalaisten talolla lähellä Mariatoria. Samassa talossa on Ruotsinsuomalaisten arkiston lisäksi toimitilat Ruotsinsuomalaisten Keskusliitolla, Suomenruotsalaisten Keskusliitolla (Finlandssvenskarnas Riksförbund), Uudella teatterilla ja Ruotsinsuomalaisten Nuorten Liitolla.

Tähän asti olemme keränneet pääasiassa ensimmäisen polven historiaa ja perinnettä, mutta toista ja kolmatta polvea koskevan materiaalin keräämisen tarve kasvaa. Parhailaan arkistolla on käynnissä projekti, jonka tavoitteena on inventoida ja tallentaa ruotsinsuomalaisten koulujen dokumentteja. Ruotsinsuomalaisten koulujen merkitys korostuu, jos muistaa, että 1990-luvulla suomen kieli katosi Ruotsin kunnallis-

ta kouluista. Ruotsinsuomalaisille vanhemmille, jotka haluavat lapsistaan kaksi – tai monikielisiä, on jäänyt ainoaksi vaihtoehdoksi etsiä kaksikielisiä koulutusmahdollisuuksia ruotsinsuomalaisista vähemmistökouluista. Tällaisia kouluja on Tukholmassa, Botkyrkassa, Eskilstunassa, Motalassa, Örebrossa ja Upplands-Väsbyssä. Koulujen yhteydessä on myös suomenkielisiä päivä- ja vapaa-ajankoteja.

Ruotsinsuomalaisten arkisto on aatteellinen yhdistys, jossa lähes kaikki ruotsinsuomalaiset järjestöt ja laitokset ovat jäseniä. Myös Eskilstunan kaupunginarkisto, Mälardalenin korkeakoulun kielen ja kulttuurin keskus, Ruotsin kirkon suomenkielinen työ ja Tukholman suomalainen kirkko ja Tukholman suomalainen kirjakauppa ovat arkiston jäseniä. Kirjakaupassa tapahtui vastikään omistajan vaihdos ja kirjakaupan nimi muuttui muotoon Tammen Kirjakauppa AB. Ilahduttavaa kyllä, arkiston jäsenmäärä on viime vuosina noussut.

Instituutioiden lisäksi arkistotoimintaa tukee kulttuuriverkosto GOTTLUND. Verkoston nimi tulee tunnetusta löytöretkeilijästä ja kirjailijasta Carl Axel Gottlundista, joka eli 1796–1875. Gottlund tunnetaan yleensä lempinimellä ”metsäsuomalaisten apostoli”. Hän oli Suomen ensimmäisiä valistusmiehiä, joka omana aikanaan pyrki suomen kielen elvyttämiseen ja kehittämiseen tieteen ja taiteen kieleksi.

Keväällä 2010 ruotsinsuomalaisten valtuuskunta päätti, että Ruotsinsuomalaisten päivää vietetään vuosittain Gottlundin syntymäpäivänä 24. helmikuuta. Vuonna 2011 tätä päivää juhlistaan ensimmäisen kerran. Ruotsinsuomalaisten Nuorten Liitto, jonka jäsenmäärä on viime vuosina ollut jatkuvassa nousussa, on päättänyt juhlistaa kansallispäivää mm. kutsuamalla paikalle Cirkus Cirkörin ja Gottlundin elämänsä vaiheista juhlassa kertoo professori Juha Pentikäinen. Kansallispäivää vietetään Tukholman Suomitalolla 24. helmikuuta 2011. Ruotsinsuomalaisten Nuorten Liitto vietti myös vastikään näyttävästi 15-vuotisjuhliansa Tukholmassa. Ilahduttavaa on, että nuorisoliiton jäsenmäärä on nousussa ja liitto osallistuu yhdessä arkiston kanssa myös aktiivisesti eurooppalaiseen yhteistyöhön: esimerkiksi kielten moninaisuutta ja vähemmistöjen etuja ajavan verkoston toimintaa edistetään yhdessä. (Katso: The Network to Promote Linguistic Diversity, www.npld.eu).

Ruotsissa asuu nykyisin 675 000 ihmistä, joilla on suomalainen tausta. Tähän lukuun lasketaan jo kolme

ruotsinsuomalaista polvea. Toisen ja kolmannen polven esiinnousu erilaisissa yhteyksissä asettaa ruotsinsuomalaisille järjestöille, arkistolle ja tutkijoille uusia merkittäviä haasteita. Tehtävänä on mm. suomen kielen elvyttäminen. Upsalassa järjestettiin vähän aikaa sitten Ruotsin ensimmäinen elvytyskonferenssi professori Leena Hussin johdolla. Paikalla oli runsaasti nuoria ja edustajia Ruotsin viidestä kansallisesta vähemmistöstä.

Ruotsinsuomalaisten yhteisö ja järjestöt ovat murroksessa. Järjestöelämä vaatii nuorten aktiivisempaa osallistumista ja päästämistä päättävillä paikoille. Tässä suhteessa näkymät eivät ole kovin valoisia. Ruot-

sinsuomalaiset järjestöt ja valtuuskunta ovat vieläkin ensimmäisen polven miehittämiä. Myös Ruotsinsuomalaisten arkiston asema on epävarma. Samalla, kun Ruotsinsuomalaisten arkisto on uudistanut tietotekniikan avulla toimintaansa ja saanut uudet modernit tilat Eskilstunassa, arkiston talous on vuosikymmenten ponnistusten jälkeen retuperällä. Toistuvista yrityksistä huolimatta Ruotsinsuomalaisten arkiston johtokunta ei ole onnistunut vielääkään saamaan arkistolle pysyvää rahoitusta. Ruotsinsuomalaisten arkiston tulevaisuus on siten uudelle vuosikymmenelle siirryttäessä vaakalaudalla. Arkisto pyrkii lisäämään kilpailukykyään, mutta heikko taloudellinen pohja ei lupaa hyvää.

Siirtolaisuusinstituutin henkilöstö tutuksi

Sirkka Komulainen, Erikoistutkija

Aloitin Erikoistutkijan työn Siirtolaisuusinstituutin tutkimushankkeessa *Monikulttuurisuuden vaikutus suomalaisperheiden koulupaikan valintojen suhteen* 1.11.2010. Hanke on Opetusministeriön rahoittama.

Olen koulutukseltani filosofian tohtori (PhD, University of Surrey, Iso-Britannia, 2004) pääaineena sosiologia. Erikoisalueeni on lähinnä kvalitatiivinen tutkimus lasten, perheiden ja vähemmistöryhmien parissa. Valmistumiseni jälkeen olen työs-

kennellyt useissa ministeriörahoitteisissa tutkimusprojekteissa Lontoossa ennen paluunmuuttoani Suomeen.

Kotoa Savosta pois muutettua olen 'kuljeskellut' ja asunut mm. Ruotsissa, Manchesterissa, Lontoossa, Surreyssa Etelä-Englannissa ja Dublinissa, Irlannissa. Varsinkin Lontoossa olin aktiivisesti mukana ulkosuomalaisten toiminnassa, esimerkiksi perustamassa Lontoon Suomalaisista Teatteriyhdistystä.

John Morton –tunnustuspalkinto haettavana Esityksiä vastaanotetaan

Turussa toimiva Siirtolaisuusinstituutti perusti John Mortonin nimeä kantavan tunnustuspalkinnon keväällä 2010. Palkinto myönnetään vuosittain muuttoliikkeiden ja monikulttuurisuuden hyväksi tehdystä erittäin ansiokkaasta työstä tai teosta. Tunnustus voidaan myöntää henkilölle, yhteisölle tai viranomaiselle. Tunnustuspalkintoon oikeuttavan teon on liityttävä suomalaiseen tai Suomessa tapahtuneeseen muuttoliikkeeseen.

Siirtolaisuusinstituutti vastaanottaa perusteltuja esityksiä 31.12.2010 asti. Esitykset lähetetään osoitteeseen:

Siirtolaisuusinstituutti
Eerikinkatu 34
20100 Turku
Kuoreen merkintä: John Morton

Palkinnosta päättää Siirtolaisuusinstituutin hallitus vuoden ensimmäisessä kokouksessaan helmikuussa 2011. Hallitus voi nimetä palkinnon saajan myös muiden kuin esitettyjen ehdokkaiden joukosta. Esityksiä voivat tehdä koti- ja ulkomaiset yhteisöt sekä yksityiset henkilöt.

Tunnustuspalkinnon suuruus on 2000 €. Palkinto jaetaan 4.7.2011 Turussa pidettävien Ulkosuomalaisjuhlien päätöstilaisuuden yhteydessä.

Lisätiedot:

Siirtolaisuusinstituutin johtaja Ismo Söderling, isoder@utu.fi, +358-50-511 3586

Kuka oli John Morton?

John Morton (1724–1777) oli pennsylvanialainen poliitikko ja yksi Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajista 4.7.1776. Hänen isänsä isoisä oli syntyjään suomalainen Martti Marttinen. Marttinen kuului Savosta Ruotsin suomalaismetsiin muuttaneisiin kaskenkaatajiin. Delawareen oli perustettu vuonna 1638 Uuden Ruotsin siirtokunta, jonne seuraavien kahdenkymmenen vuoden aikana muutti satoja ruotsalaisia ja suomalaisia.

Martti Marttinen siirtyi Ruotsista Amerikkaan vuonna 1654. Mortonin kanta oli keskeinen kun pennsylvanialaiset äänestivät suhtautumisestaan siirtokuntien itsenäisyysjulistukseen. Kerrotaan, että Pennsylvanian delegaation sisäisessä äänestyksessä äännet olisivat jakaantuneet tasan. John Morton saapui myöhästyneenä kokoukseen, mutta hänen sallittiin kuitenkin äänestää. Morton äänesti itsenäisyyden puolesta. John Morton kuoli vuonna 1777 vain 53-vuotiaana. Hänellä ja vaimollaan Ann Justisilla oli yhdeksän lasta.